

KAKO HRVATSKI UČENICI GOVORE ENGLISKI?

Marta Medved Krajnović

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

***Sažetak** - U radu se raspravlja o problematici vrednovanja vještine govorenja u stranome (engleskome) jeziku te se detaljno prikazuju proces i rezultati vrednovanja vještine govorenja u sklopu znanstveno-istraživačkoga projekta MZOŠ-a 'Engleski jezik u Hrvatskoj'. Rezultati vrednovanja pokazuju da i na kraju osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja učenici mogu komunikacijski učinkovito koristiti engleski jezik, što jest i glavni cilj suvremene nastave stranoga jezika, no da bi bilo poželjno dodatno poraditi na točnosti njihova usmenoga iskaza.*

***Ključne riječi:** nastava engleskog jezika, vještina govorenja, vrednovanje vještine govorenja*

0. Uvod

U današnje vrijeme, u kojemu je brza komunikacija i razmjena informacija preduvjet za uspješno djelovanje u svim vidovima društvenoga i privatnoga života, vještina govorenja, bilo u prvome, bilo u drugome/stranome jeziku, dolazi u prvi plan pri procjeni i ocjeni pojedinčeve komunikacijske jezične kompetencije u dotičnome jeziku. Nerijetko, govornikova komunikacijska jezična kompetencija utječe i na dojam koji sugovornik stvara i o govornikovoj stručnosti u određenom području života ili rada. Upravo zbog toga suvremeni pristup nastavi stranoga jezika postavlja razvoj vještine govorenja kao jedan od svojih glavnih ciljeva. Međutim, to je ujedno i jedan od najzahtjevnijih ciljeva, jer, s obzirom na psiholingvističku i pragmlingvističku složenost vještine govorenja, da bi učenik postao uspješan u govornoj proizvodnji i interakciji, mora vrlo dobro poznavati sam jezik i imati dovoljno prilika za njegovu uporabu, tj. 'uvježbavanje' u različitim komunikacijskim kontekstima. Hrvatski učenici engleskog kao stranog jezika engleskom su jeziku vrlo intenzivno izloženi putem medija, no prilika za njegovu svrsishodnu uporabu u svakodnevnom životu je i dalje relativno malo.

Stoga bi suvremena nastava engleskog jezika trebala barem djelomično nadoknaditi nedostatak tih prilika.

Vještina govorenja također se smatra i najzahtjevnijom jezičnom vještinom u smislu njezina pouzdanog vrednovanja. Stoga vrednovanje vještine govorenja treba biti proces koji se sastoji od nekoliko dobro razrađenih i promišljenih koraka:

1. svrhe i cilja vrednovanja,
2. sukladno tome razrađenih materijala za vrednovanje (testnih zadataka i sustava njihova ocjenjivanja),
3. samoga provođenja vrednovanja,
4. ocjenjivanja i interpretacija rezultata ocjenjivanja
5. uporabe dobivenih podataka u skladu s početnom svrhom, tj. ciljem vrednovanja (Luoma, 2004, str. 5).

Upravo su ti koraci poštovani tijekom vrednovanja vještine govorenja provedenoga u sklopu znanstvenoga-istraživačkoga projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa 'Engleski jezik u Hrvatskoj'. Slijedi njihov prikaz.

1. Cilj vrednovanja vještine govorenja u okviru projekta 'Engleski jezik u Hrvatskoj'

Vrednovanje vještine govorenja u okviru projekta 'Engleski jezik u Hrvatskoj' bilo je sastavni dio vrednovanja cjelokupne komunikacijske jezične kompetencije u engleskome jeziku kod hrvatskih učenika na kraju osnovnoškolskoga te srednjoškolskoga obrazovanja. Cilj tog vrednovanja bio je steći uvid u jezična znanja i kompetencije hrvatskih učenika na kraju dva obrazovna ciklusa te na temelju učeničkih rezultata steći indirektan uvid u kvalitetu nastave engleskog jezika u osnovnoj i srednjoj školi, a u svrhu davanja smjernica o njezinom unaprjeđenju ukoliko se pokaže potrebnim.

2. Materijali korišteni u testiranju i vrednovanju vještine govorenja

Razina komunikacijske jezične kompetencije, koja se s obzirom na nastavni plan i program te intenzitet nastave mogla očekivati kod učenika na kraju osnovnoškolskog obrazovanja, te koju kao cilj ističe Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa Republike Hrvatske, odgovara razini A2 prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (Vijeće Europe, 2000; hrvatski prijevod, 2005). Razina pak komunikacijske jezične kompetencije, propisana kao nužan cilj za kraj srednjoškolskoga obrazovanja za sve vrste programa (gimnazijskih i strukovnih), odgovara razini B1 iz spomenutoga dokumenta.

Opisno rečeno, za vještinu govorenja na razini A2 od učenika se očekuje sljedeće:

- (OPSEG) Uporaba jednostavnih rečenica i naučenih fraza, tj. formulaičnih iskaza kako bi govornik prenio ograničenu informaciju u jednostavnim svakodnevnim situacijama.
- (TOČNOST) Ispravno korištenje nekih jednostavnih struktura, ali još uvijek i često činjenje osnovnih jezično-komunikacijskih pogrešaka.
- (TEČNOST) Razumljivo izražavanje vrlo kratkim izričajima, ali uz još očita zastajkivanja, preformulacije i pogrešno započinjanje rečenice.
- (INTERAKCIJA) Odgovaranje na pitanja i prikladno verbalno reagiranje na jednostavne izjave, praćenje razgovora, ali ne i samostalno podržavanje razgovora.
- (KOHERENCIJA) Povezivanje grupa riječi jednostavnim veznicima poput 'i', 'ali' i 'jer'.

(Zajednički europski referentni okvir za jezike, 2005)

Za vještinu govorenja na razini B1 očekuje se da učenik:

- (OPSEG) Dovoljno vlada jezikom i raspolaže dovoljnim rječnikom da može govoriti s malo oklijevanja i uz povremeno opisivanje značenja o temama poput obitelji, hobija i interesa, posla, putovanja i aktualnih događaja.
- (TOČNOST) Prilično se točno koristi određenim fondom često upotrebljavanih svakodnevnih izraza i fraza vezanih za relativno predvidive situacije.
- (TEČNOST) Može s razumijevanjem podržavati razgovor iako vrlo vidljivo zastajkuje da bi planirao i ispravljao ono što govori, posebno kad duže slobodno govori.
- (INTERAKCIJA) Može započeti, održavati i zaključiti jednostavan osobni razgovor o poznatim temama ili temama od osobnog interesa. Može ponoviti dio nečijeg iskaza kako bi potvrdio da se sugovornici razumiju.
- (KOHERENCIJA) Može povezati niz kraćih, samostalnih, jednostavnih elemenata u vezani, linearni niz činjenica.

(Zajednički europski referentni okvir za jezike, 2005)

Već je spomenuta problematika složenosti vještine govorenja. Jedan vid te složenosti vezan je uz jezične sastavnice (fonološku, morfo-sintaktičku, leksičku) i njihovu jezičnu obradu specifičnu za govoreni jezik. Zato se često i govori o 'gramatici govorenog jezika' (Carter and McCarthy, 1997), ili npr. leksičkom pristupu u poučavanju jezika (Nattinger i DeCarrico, 1992; Lewis, 1997) koji se također primarno bavi leksičko-gramatičkim specifičnostima govorenoga jezika. Drugi vid složenosti vezan je uz raznolikost konteksta uporabe vještine govorenja, gdje

uz raznolikosti, koje su prisutne i kod ostalih jezičnih vještina (npr. raznolikost tema i sadržaja, razine formalnosti diskursa), treba posebno naglasiti razliku između planiranoga, često monološkoga, i neplaniranoga govora čiji tijek uvelike ovisi o tome kako na iskaze govornika reagira jedan ili više sugovornika. Kako bi se barem djelomično udovoljilo tim raznolikostima, ali i da bi se udovoljilo zahtjevima pouzdanosti i valjanosti kao mjerilima kvalitete jezičnoga vrednovanja (Alderson, Clapham i Wall, 1995; Bachman i Palmer, 1996), pri testiranju vještine govorenja u sklopu projekta 'Engleski jezik u Hrvatskoj' korištene su tri vrste zadataka koji su se razlikovali sadržajno, tipološki i težinski. Kao ilustraciju možemo navesti da je ta sadržajna, tipološka i težinska različitost omogućila:

- ispitivanje različitih razina jezično-kognitivne obrade, od jednostavne reprodukcije informacija do argumentiranog iznošenja osobnoga mišljenja (Anderson, L. Et al., 2001); - poštivanje metodološkog principa 'od jednostavnijeg k složenijem', što je djelomično ublažilo tremu učenika i time, pretpostavljamo, povećalo pouzdanost testa;
- povećanje pouzdanosti testa i na taj način da se nastojalo izbjeći da neki učenici postignu bolji, a neki slabiji rezultat tijekom ispitivanja zbog toga što im određena vrsta zadatka više ili manje odgovara bilo po tipu (strukturiraniji od manje strukturiranog zadatka) ili po sadržaju. Tako se, na primjer, u prvome zadatku, koji je bio zajednički i za osnovnoškolce i za srednoškolce, od ispitanika tražilo da odgovore na osnovna pitanja o sebi (npr. *What's your name? What do you like/don't like? What are your hobbies?*, itd.) Ispitivač je svakome učeniku trebao postaviti 7 pitanja od 10 predviđenih. U drugome zadatku, koji je također bio zajednički za osnovnoškolske i srednoškolske učenike, ispitanik je trebao izabrati jednu od 6 ponuđenih slika, opisati je, usporediti s nekim osobnim iskustvom (slike su zapravo bile moguće scene iz svakodnevnoga života) te zamisliti i ispričati priču na temelju izabranoga slikovnog predloška. Treći zadatak razlikovao se za osnovnoškolske i srednoškolske učenike. Osnovnoškolcima je napismeno predstavljeno 6 različitih situacija (npr. *Your friend is coming to visit you. Give him/her directions from the nearest station or bus stop to your home*, ili *You would like to buy a new pair of jeans at a shop. Ask about makes, sizes, colours and prices*, itd.) od kojih su oni trebali izabrati 3 i 'odglumiti' ih u suradnji s ispitivačem. Prvi dijalog je trebao započeti ispitivač, a u druga dva inicijativu je trebao preuzeti učenik. Srednoškolcima je pak napismeno predstavljeno pet izjava (npr. *Young people cannot live without mobile phones*, ili *All Croatian schools should have security guards*, itd.) od kojih su trebali izabrati jednu i dati 4 razloga, tj. svoja mišljenja o tome zašto se dio ljudi slaže, a dio ne slaže s ponuđenom izjavom.

U svrhu osiguranja valjanosti i pouzdanosti testa izrađene su i dvije vrlo detaljne ocjenjivačke skale, jedna za osnovnoškolske i jedna za srednoškolske

učenike. (Za vrlo iscrpnu diskusiju o metodologiji izrade zadataka za ispitivanje vještine govorenja i sukladno tome izrade ocjenjivačkih skala vidi Luoma, 2004, str. 29-95.) Ocjenjivačke skale su predstavljene skupini osnovnoškolskih i srednjoškolskih profesora engleskoga jezika tijekom radionice na kojoj ih se uvježbavalo kako pomoću takvih skala ocjenjivati govornu produkciju ispitanika. Nakon radionice uzete su u obzir neke primjedbe/prijedlozi sudionika radionice, ocjenjivačke skale su još jednom doradene i u tom obliku korištene za vrednovanje dobivenih podataka.

Ocjenjivačke skale su po strukturi bile vrlo slične za osnovnoškolske i srednjoškolske učenike. Svaka je predviđjela vrednovanje sva tri zadatka u testu pomoću sljedećih sastavnica: 1. ostvarenost cilja zadatka; 2. vokabular; 3. točnost; 4. fluentnost, izgovor i intonacija. Za svaku od tih sastavnica, u svakom od 3 predviđena zadatka ispitanik je mogao dobiti minimalno 0 i maksimalno 4 boda. Prema tome, za svaki zadatak maksimalni broj bodova bio je 16 (dakle, po 4 boda za svaku od 4 sastavnice), a za sveukupan test vještine govorenja maksimalan mogući broj bodova bio je 48 (3 zadatka po 16 mogućih bodova). U tablicama je detaljno razrađeno što je ispitanik morao učiniti da bi dobio određeni broj bodova za svaku sastavnicu, za svaki pojedini zadatak. Glavna razlika između ocjenjivačke skale za osnovnoškolske i one za srednjoškolske učenike bila je u tome što se ostvarenost sastavnica kod govorne proizvodnje, tj. govorne interakcije osnovnoškolskih učenika promatrala u odnosu na A2 razinu Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike, a ostvarenost sastavnica kod srednjoškolskih učenika se promatrala tj. vrednovala u odnosu na B1 razinu Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike.

3. Provedba testiranja i vrednovanja

Vrednovanje jezično-komunikacijske kompetencije učenika provedeno je na reprezentativnom uzorku učenika 8. razreda osnovnih i 4. razreda srednjih škola diljem Hrvatske. Međutim, zbog zahtjevnosti provođenja testiranja vještine govorenja i to u smislu vremenskih (dugotrajan proces ispitivanja i ocjenjivanja), tehničkih (potrebno je osigurati kvalitetnu opremu za snimanje i po mogućnosti zvučno izoliranu prostoriju) i ljudskih ograničenja (potreban je veći broj uvježbanih ispitivača, kako za samo testiranje, tako i za ocjenjivanje testova, te financijska podloga da bi ispitivači mogli provesti ispitivanje diljem Hrvatske), vještina govorenja je testirana samo kod nekoliko učenika iz svakoga razreda tj. škole uključeno u istraživanje. Unutar svakoga razreda/škole učenici su odabrani metodom slučajnog odabira. Testiranje su provodili unaprijed uvježbani ispitivači kako bi se osigurali što sličniji uvjeti testiranja za sve ispitanike. Kako bi se povećala pouzdanost ispitivača i samoga tijeka ispitivanja, svaki ispitivač trebao je postupati prema detaljno napisanim uputama u smislu vlastitoga ponašanja (npr. koliko i na koji način pomagati ispitaniku pri izvršenju zadatka, koju ulogu

imati u 'igri uloga' kod dijaloškoga zadatka, itd.) te trajanja različitih dijelova testa govorenja. Govorna produkcija ispitanika snimana je na audio kasete te zatim presnimljena na CD-ove. Međutim, zbog slabije kvalitete snimke, jedan dio prikupljenog audio materijala je isključen iz daljnje obrade.

4. Ocjenjivanje i interpretacija rezultata ocjenjivanja

Ocjenjivanje, tj. bodovanje učeničkih iskaza, provedeno je nakon testiranja, a na osnovi već opisane ocjenjivačke skale. Ocjenjivanje su proveli unaprijed uvježbani ocjenjivači. U nastavku slijedi prikaz i interpretacija rezultata testiranja vještine govorenja, najprije za osnovne škole, a zatim za srednje škole.

PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA TESTA VJEŠTINE GOVORENJA ZA UČENIKE 8. RAZREDA OSNOVNIH ŠKOLA

Za test vještine govorenja za učenike 8. razreda osnovnih škola statistički su obrađeni rezultati 191, odnosno 190 učenika. Kako se moglo i očekivati (s obzirom na jezično-komunikacijsku i kognitivnu složenost zadatka), učenici su bili najuspješniji u prvom zadatku, a najmanje uspješni u trećem zadatku. To je vidljivo iz Tablice 1.

Tablica 1: Prosječan broj bodova i varijabilitet u tri zadatka testa vještine govorenja.

Test vještine govorenja	N	Mean	SD	Max.
Ukupno za zadatak 1	191	14,52	2,54	16
Ukupno za zadatak 2	191	13,15	3,33	16
Ukupno za zadatak 3	190	12,96	3,71	16

Uspješnost u pojedinim sastavnicama svakoga od tri ponuđena zadatka vidljiva je iz Tablice 2.

Tablica 2: Prosječan broj bodova i varijabilitet sastavnica svakoga pojedinog zadatka za test vještine govorenja

Test vještine govorenja	N	Mean	SD
Zadatak 1 – ostvarenost cilja zadatka	191	3,68	,62
Zadatak 1 – vokabular	191	3,65	,71
Zadatak 1 – točnost	191	3,61	,69
Zadatak 1 – fluentnost, izgovor, intonacija	191	3,59	,72
Zadatak 2 – ostvarenost cilja zadatka	191	3,41	,90
Zadatak 2 – vokabular	191	3,34	,94
Zadatak 2 – točnost	191	3,15	,91
Zadatak 2 – fluentnost, izgovor, intonacija	191	3,26	,85

Zadatak 3 – ostvarenost cilja zadatka	190	3,32	,97
Zadatak 3 – vokabular	190	3,28	1,02
Zadatak 3 – točnost	190	3,12	,96
Zadatak 3 – fluentnost, izgovor, intonacija	190	3,24	,97

Kad se međusobno usporedi uspješnost u pojedinim sastavnicama za sva tri zadatka, onda podaci pokazuju da su ispitanici bili najuspješniji u ostvarenju cilja zadatka, zatim u vokabularu, slijedi fluentnosti, izgovor i intonacija, a najlošije je ocijenjena gramatička točnost iskaza. Navedeno je vidljivo iz Tablice 3.

Tablica 3: Prosječan broj bodova i varijabilitet za pojedine sastavnice testa govorenja

Test vještine govorenja	N	Mean	SD	Max.
Ukupno za ostvarenost cilja zadatka	190	10,41	2,28	12
Ukupno za vokabular	190	10,27	2,46	12
Ukupno za točnost	190	9,87	2,33	12
Ukupno za fluentnost, izgovor, intonaciju	190	10,08	2,36	12

PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA TESTA VJEŠTINE GOVORENJA ZA UČENIKE 4. RAZREDA SREDNJIH ŠKOLA

Kod testa vještine govorenja za učenike 4. razreda srednjih škola statistički su obrađeni rezultati za 80, odnosno 79 učenika. Učenici su bili najuspješniji u prvome zadatku, a najmanje uspješni u drugome zadatku. Možda se moglo očekivati da će biti uspješniji u drugome zadatku koji je zahtijevao opis slike i pričanje kratke priče prema predlošku, nego trećemu u kojem su morali argumentirati određene stavove. Međutim, možda je treći zadatak s polemičnim temama, vrlo bliskim interesu učenika, bio više motivirajući nego drugi, stereotipniji zadatak. Uspješnost u pojedinim sastavnicama svakoga od tri ponuđena zadatka vidljiva je iz Tablice 4.

Tablica 4: Prosječan broj bodova i varijabilite sastavnica svakoga pojedinog zadatka za test vještina govorenja.

Test vještine govorenja	N	Mean	SD
Zadatak 1 – ostvarenost cilja zadatka	80	3,45	,81
Zadatak 1 – vokabular	80	3,11	,97
Zadatak 1 – točnost	80	2,99	,85
Zadatak 1 – fluentnost, izgovor, intonacija	80	3,25	,86
Zadatak 2 – ostvarenost cilja zadatka	80	3,10	,94
Zadatak 2 – vokabular	80	2,89	,97
Zadatak 2 – točnost	80	2,79	,96

Zadatak 2 – fluentnost, izgovor, intonacija	79	3,11	,91
Zadatak 3 – ostvarenost cilja zadatka	79	3,13	,98
Zadatak 3 – vokabular	79	2,95	,95
Zadatak 3 – točnost	79	2,94	,98
Zadatak 3 – fluentnost, izgovor, intonacija	79	3,11	,93

Ako se pak međusobno usporedi uspješnost u pojedinim sastavnicama za sva tri zadatka, onda podaci pokazuju da su ispitanici bili najuspješniji u ostvarenju cilja zadatka, zatim u fluentnosti, izgovoru i intonaciji, nešto lošije je ocijenjeno njihovo bogatstvo vokabulara, a najlošije gramatička točnost. Navedeno je vidljivo iz Tablice 5.

Tablica 5: Prosječan broj bodova i varijabilitet za pojedine sastavnice testa govorenja

Test vještine govorenja	N	Mean	SD	Max.
Ukupno za ostvarenost cilja zadatka	79	9,68	2,39	12
Ukupno za vokabular	79	8,95	2,66	12
Ukupno za točnost	79	8,72	2,64	12
Ukupno za fluentnost, izgovor, intonaciju	79	9,47	2,55	12

Koliko su razlike u uspješnosti u pojedinim sastavnicama vještine govorenja uistinu statistički značajne, teže je ustvrditi zbog relativno malog uzorka (a razlozi manjeg broja ispitanika, uključenih u testiranje vještine govorenja, već su obrazloženi u prethodnome potpoglavlju), no valja naglasiti da su one slične razlikama u rezultatima dobivenim za pojedine sastavnice vještine pisanja, a testiranje vještine pisanja je provedeno na znatno većem broju ispitanika (vidi poglavlje...). Također, i za vještinu govorenja (kao i za ostale jezične vještine) napravljene su analize o odnosu uspjeha na testu i različitim individualnih i kontekstualnih čimbenika uključenih u tijek procesa učenja engleskoga jezika (vidi poglavlja o vještini slušanja, čitanja i pisanja), međutim, i tu treba dodati opasku o statističkoj relevantnosti tih analiza s obzirom na broj ispitanika.

5. Zaključci

Na temelju podataka dobivenih vrednovanjem vještine govorenja te njihove analize, kao zaključno možemo reći da su rezultati koje su učenici ostvarili na testu vještine govorenja zadovoljavajući. Tako da bi odgovor na pitanje iz naslova ovoga članka mogao glasiti: *Hrvatski učenici dobro govore engleski!*

Nešto su bolji rezultati kod osnovnoškolskih učenika, što bi upućivalo na činjenicu da bi tijekom srednjoškolskog obrazovanja trebalo održati kvalitetu i intenzitet poučavanja engleskoga jezika prisutne u osnovnoj školi. Učenici su pokazali najbolje rezultate u ostvarenju cilja zadatka. Takvim rezultatima možemo

biti zadovoljni jer oni pokazuju da i osnovnoškolci i srednjoškolci mogu komunikacijski učinkovito i svrsishodno koristiti engleski jezik, što i jest glavni cilj suvremene nastave engleskoga kao stranoga jezika. Pri tom učenici koriste odgovarajući vokabular i ostvaruju relativno tečan, tj. koherentan diskurs. Jezična sastavnica na kojoj bi, prema rezultatima istraživanja, trebalo dodatno poraditi i u osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj nastavi engleskoga jezika jest gramatika. To naše mišljenje podupire i činjenica da, ako se rezultati testiranja vještine govorenja usporede s rezultatima testiranja vještine pisanja u kojima se učenička produkcija također vrednovala u odnosu na četiri sastavnice (ostvarenje cilja zadatka, vokabular, gramatička točnost, struktura teksta), možemo uočiti podudarnost u smislu da su i na tom testu učenici bili najbolji u ostvarenju cilja zadatka, a najlošiji u gramatičkoj točnosti pismenoga iskaza.

Međutim, naglašavamo da, s obzirom na prisutnost gramatike i u osnovnoškolskim i srednjoškolskim programima, smatramo da ne treba povećati, već promijeniti način poučavanja gramatike. Pretpostavljamo da se gramatičke strukture i dalje često poučavaju izolirano, tj. izvan komunikacijskog konteksta, i da su zbog toga učenici u komunikacijski orijentiranim zadacima, prisutnim u ovome istraživanju, relativno podbacili kada je u pitanju bila gramatička točnost iskaza. Dakle, potrebno je komunikacijski kontekstualizirati poučavanje gramatike i, kao što je već istaknuto u uvodu ovoga članka, tijekom nastavnoga procesa pokušati omogućiti učeniku dovoljno prilika za komunikacijski svrhovitu uporabu engleskoga jezika. Tako bi učenik imao mogućnost svoje jezično-komunikacijske pogreške uočiti i ispraviti ih, kako uz pomoć nastavnika, tako i samostalno. Također bi imao mogućnost ubrzati i djelomično automatizirati proces obrade i ispravne uporabe određenih jezičnih struktura. Svjesni smo da je predložena smjernica vrlo zahtjevan pothvat, ali je treba imati na umu kao krajnji cilj poučavanja vještine govorenja.

LITERATURA: vidi popis literature u inačici članka na engleskom jeziku.